

A cionismus mint nemzeti eszme.

Irta és az I. M. I. T. február 17-iki (utolsó) felolvasó estjén felolvasta :

Mezei Ernő.

Az elmúlt nyáron Tátrafüreden többször volt szerencsém találkozni ennek a tisztelt osztálynak nagyérdemű elnökével. Amint az már viszonyaink között kéremülhetetlen, alkalmi társalgásunk folyamán szóba került a mi nagy kérdésünk, az örökös zsidókérdés. Ezzel kapcsolatban egy-egy komoly vagy tréfás megjegyzés, célzás esett a cionizmusról is, erről az egészen újszerű mozgalomról, mely az európai zsidóság jelentékeny részében tagadhatatlanul széles hullámokat vetett. Ágai Adolt ur, az őszinte álmélgodás kifejezésével arczán mondogatta többször egymásután: »A cionizmust nem értem. Ezt az egész mozgalmat nem értem.« Természetesen ez a nemértés nem azt jelentette, mintha nem volna tájékozva ama jelenségek felől, melyek mindnyájunk megfigyelésének körébe esnek. Ő csak megütődött az egész mozgalom különösségén, a melynek a zsidóság modern történelmében semmi logikai előzményét, a mai zsidóság érzéseivel semmi kapcsolatát fölfedezni nem tudta, akármily különbözők legyenek is ezek az érzések. Gondolom, a mi elnökünk álmélgodása elég gyakori jelenség a művelt zsidóság között. A cionizmus eszmerendje, kivált a mozgalom elején, csodálkozást, tünődést, megzavarodást keltett azokban is, akik lelkök benső érdeklődésével pillantanak bele a modern zsidó élet sok vajudó problémájába, minden szomorú meghasonlásába és minden fájdó küzdelmébe. Akárhogy vesszük, a modern cionizmust sem az orthodox zsidóság hagyományos érzéseiből, sem a haladó zsidóság ismert törekvéseiből egyenesen leszármaztatni, sőt velük összhangzásba hozni sem lehet.

Bizonyos azonban, hogy ez az új jelenség néhány év alatt elég szembetűnő barázdát vont az európai zsidóság áramlatain keresztül. Nem lehet tehát ok nélkül való. És nem lehet értelem nélkül való sem az olyan mozgalom, melyhez kétségtelenül jeles férfiak csatlakoztak, a zsidó felekezetnek nem egy érdemes, hitsorsosainak érdekeit szíven viselő egyénisége, sőt amelyet kezdettől széles látókörű, a kornak bajait magas szempontból áttekintő írók indítottak.

*

Szó sincs róla, létezik olyan közszükség, amely a cionisztikus mozgalomnak indító ereje és egészséges magva. Senki sem zárhatja el szemét ama szomorú tény elől, hogy az európai zsidóságnak nagyobb része tényleg türhetetlen helyzetbe jutott. Éppen oly országokban, melyekben a zsidók a legnagyobb tömegekben laknak együtt, a múlt század utolsó évtizedeiben, amikor mindenütt a reakzionárius irányzatok új erőhöz jutottak, a kegyetlen üldözés rég legyőzöttnek hitt szelleme támadt fel teljes erejében és taszította a zsidók százezreit végtelen nyomorba. Százezrek vesztették el hazájukban az életfentartás legnyomorultabb módjait és nem láttak más menedéket maguk előtt, minthogy vándorbotot vegyenek kezökbe. Ki csak emberiesen érez, nem kellett e szánalmat éreznie a szerencsétlenek iránt, akiket civilizáltaknak tartott hatalmak, keresztény érzelmeikkel dicsekvő népek ősi földjükön valósággal az éhhalál martalékaul dobtak oda. És mindenütt nem kellett-e a zsidó szívekben megmozdulni a részvét érzésének, hogy az üldözötteken segítsünk, a földönfutókká váltaknak irányt mutassunk, őket a megélhetés módjaihoz és biztos menedékhez juttassuk? Igen, de hogyan és hol lehet több százezer kétségbeesett és éhezõ embernek, ki hazájában nem

maradhat, az emberi boldogulásnak szükséges föltételeit megszerezni. Mert bizonyos, hogy a művelt régi kulturális államok mai gazdasági és társadalmi berendezése mellett egyikök sem nyithatja meg kapuját a kiüldözöttek tömeges bevándorlása előtt. Ezen a ponton önkénytelenül is előtérbe tolt az az eszme, amely a »cionizmus« gyakorlati célzata és pozitív irányzata: t. i. hogy a hontalan bolyongóknak a zsidóság ősi földén kell biztosított otthont teremteni. Mi is lehetne kedvesebb gondolat az ily szerencsétleneknek, akik születésük földjén csak mostoha hazát találtak, mely őket idegenekül üzte el, mint hogy természetes örökségüként nyerjék újra vissza azt a földet, amelyet a legősibb hagyomány istentől rendelt hazájukként jelölt meg. Lehet ugyan ily célra más földet is kiszemelni, mint azt Hirsch báró nagylelkű és grandiozus kezdése az argentiniai telepekkel megmutatta. De bizonyos, hogy semmi más irányban nem lehetne a hitnek és képzetnek bűvös vesszejével annyi erőt összefoglalni és termékeny, lelkes munkának közösségébe kapcsolni, mintha az újabb hontervezés eszméje az ősi haza hagyományához fűződne.

Palesztinát a zsidóságnak visszaszerezni. Micsoda mesés álom! Még az orthodox zsidóság hite is csak a messiási megváltás csodájához fűzi ehhez való reménységét. Amennyiben a mai cionizmusnak ez a vezéreszméje, sokak szemében épp ez az ok, ami az egész mozgalomra a képtelen utópia bélyegét nyomja reá. Én megvallom, hogy éppen ezt az eszmét és ennek humanitárius jelentőségét tartom a cionizmus gyakorlatibb és megokoltabb elemének. Merész eszme kétségtelenül, de olyan, amilyent az idők nagy szüksége támaszt a nemes és mélyen látó lelkekben. Hogy a nemzetközi politika változó erőinek mértéke szerint mennyiben utópia ez a gondolat, ki tudná azt megmondani. A török birodalom mai szervezete és ismeretes válságos állapota nem az az akadály, mely az ilyen tervet, ha erős akarat, szívós kitartás szolgálják jól megválasztott eszközökkel, kivihetetlennek tüntetné föl. Ha pénzbeli vásárlásról van szó, éppen nem látszik eltévesztett czimnek a fényes kapu, amelylyel tudvalevőleg mindig lehet alkudni. Amennyiben az európai hatalmak jönnek tekintetbe, nem kell elfelejteni, hogy az antiszemitikus irányzatok is alkalmilag segítségére jöhetnek ily tervnek, hiszen a cionizmus föllépte előtt az antiszemitizmus apostolai, közöttük Istóczy is, akárhányszor azt kívánták, hogy nemzetközi összeműködéssel állítsák helyre Palesztinában a zsidók országát. Persze náluk ez az általános expatriálás szándékával van kapcsolatban. A köznapi gondolkodás a politikában mindent utópiának tart, ami nincs meg, de ebből még csak az sem következik, hogy a cionisztikus törekvés nem időszerű. Talán csak némelyik cionista vezetőnek tulságos agitatori modorában rejlik az ok, mi az új Zsidóország közelről csábító eszméjét az utópia ködösen csillogó fátyolába borítja a gyengébb szemek előtt. Itt csakugyan nehéz dobbal verebet fogni. Igazán sajnálom, hogy Herzl és Nordau urak nem rendelkeznek Rothschild vagyonával. Írói tehetségük és egyéni tekintélyök értékét, lelkesedésök és egyéni tekintélyök varázslatát talán sikerrel fordíthatnák arra, hogy mentől több olyan zsidót, ki a tőke világmozgató erejével rendelkezik, nyerjenek meg eszméjük nemes, emberi tartalmának. Mert hogy a kellő finanziaális alap itt a főkérdés, azon csakugyan nem lehet kételkedni. Zsidó ember, akiben a nagy vagyon nagy szívvel egyesül, valóban méltó ambíciót találhatna abban, hogy hatalmát ily módon használja fel. Talán Hirsch nagy példája sem veszett el hatás nélkül. Bizonyos vagyok benne, hogy olyan államférfiúnak, amilyen Disraeli volt, a cionisták terve nyugtalan éjjeleket okozott volna.

Hát ha lehet, miért ne legyen? Miért idegenkednénk attól az eszmétől, hogy a zsidóság ama része, mely a létfontartás legszomorubb válságával küzdök, erős politikai és társadalmi közösséggé szervezkedhesék? Miért utasítanak vissza azt, hogy azok a szenvedő hitsorsosaink, akik kulturai elszigeteltségöknél fogva mindig idegen részt alkottak az őket környező nemzeti szervezetben, másfelől vallásos kegyelettel ragaszkodnak a szent föld ősi hagyományához, először emelkedjenek fel a hazaszeretet fenséges erkölcsi magaslatára. Ezt az új Palesztinát, melyben a hányt-vetett elemek mint ősi országukban, megnyugvást találnának, melyben az őstermelés nemes büszkeségével, az agrikulturális foglalkozás állandó szellemével telnének el, melynek politikai és társadalmi tagozataiban sajátos organizáló képességeiket teljesen kifejthetnék, mindezt nem találok riasztó perspektívának. Nem még akkor sem, ha elmegyek addig az utolsó föltevésig, hogy ebben az új zsidóországban zsidó nemzeti szervezet külön nemzeti kultúrával jöhet létre. Aminek mindenesetre nagy az utja, véve csak azt, hogy az első alkalommal tömegesen letelepülő gyarmatosok között nemzedékeken keresztül nagy nyelvi különbségek állanak fenn.

Hallom itt a kérdést, hogy az ilyen zsidó nemzeti alakulás, mely egy külön zsidó haza eszméjén alapulna, nem hatna-e ki az egész világ zsidóságára. Nem változtatná-e meg azoknak a zsidóknak nemzetükhöz való viszonyát és eddig vallott nemzeti jellegét, akik előbbi hazájukban megmaradnak és ezzel kapcsolatos erkölcsi világukat megtagadni sohasem akarják? Nos, erre csak azt felelem, hogy legalább a mennyire ismert történelmi példákban az ilyen esetre észszerű következtetést vonnom lehet, ez a palesztinai zsidó nemzeti lét az európai vagy amerikai művelt államok zsidó vallású lakosait se politikai, se erkölcsi öntudatukban legkevésbé se háborítaná! A nagy vallásos üldözések idején elégszer történt, hogy vallásukban háborgatott egyesek és tömegek kiléptek a nemzeti közösségből és új hazát keresve, új államot alapítva, egész új nemzeti öntudatot fejlesztettek. Amerika angolszász lakosaiban, akik az Egyesült Államokat megalapították, semmi sincs az angol nemzeti öntudatból. Az a csodálatos hazaszeretet, melylyel a hollandus származású burok a legutóbbi időkben délafrikai földjüket védelmezték, semmi közösségben nincs a hollandus nemzeti étellel. Az a körülmény, hogy a föld egy bizonyos pontján zsidó vallású egyének zsidó nemzettel is szervezkedtek, semmit sem változtatna azon a tényen, hogy akik itt a magyar hazában élünk, csak vallásunkra nézve valljuk magunkat zsidóknak, nemzeti jellegünknek ellenben a magyarságot ismerjük. Az a zsidó hazafiság, mely Palesztina megszentelt rögeiből sarjadoznék, nem teremthetne új ellentétet zsidó vallásos érzésünk és magyar hazafiságunk között!

Ha tehát csak ezen a pozitív célon, a palesztinai tömeges zsidó telepítésen és zsidó nemzeti szervezkedésen fordulna meg a cionizmus értelme, én nem számíthatnám magamat az eszme antagonistái közé. És meg kell jegyezmem, hogy amit eddig a mi magyar hazánkban mint cionista nyilatkozást ismerek, nem terjed túl az így megvont határon. Álláspontunkkal tehát nem azt kell tanúsítanunk, hogy mert hazánkat szeretjük, mi bizony nem vándorolunk Cionba, hanem hogy mert büszkék vagyunk hazánkra, épp azért szívesen segítjük igaz hazához azokat a hitsorsosainkat, akikre nézve ez a hazafilét és az emberi méltóság egyedüli lehetősége. Nem is kételkedem, hogy sokan ama jeles férfiak közül,

kik a cionizmus oszlopaival és támogatóival szerepelnek, csakis ezt az értelmet ismerik cselekvésök delejtűjének

*

Csak hogy van a dolognak bibéje is. Az a baj, hogy ami vita idáig a cionisztikus mozgalom nyomán támadt, nem ezt a képet tükrözi vissza. Ugy áll a dolog, hogy a cionizmus ismertebb vezéregyéniségei agitációjukban és évékenységekben az előtérben álló gyakorlati cél mögé rendszeren oly eszmét vagy elméletet helyeznek magyarázatul, mely azt teljesen kivetkőzteti egyszerű, humanitárius természetéből. Azt hirdetik ugyanis, hogy a zsidó felekezetet mindenütt a világon nem pusztán vallásos közösségül kell vennünk, hanem külön népegyéniségnek kell felfognunk. A mikor zsidó nemzetről beszélnek, ezt nem úgy kívánják vétetni, mint az új Palesztinában földrajzi alapon, etnografiai körülhatárolással majdan kifejlődő új szervezetet, hanem mint egy már létező etnografiai és erkölcsi keretet, amelybe a világ összes zsidói beletartoznak. És vitatják ezt néha oly tüzzel, hogy ha nem is vesszük egész komolyan, a fele se tréfa. A mennyiben ebből azt a következtetést vonják, hogy valamennyi zsidónak kell majd az új zsidó nemzeti államba kivándorolnia, ez mint a jövő színes álma és mint merőben fantasztikus kérdés figyelmet aligha érdemel. De ez az elméleti propaganda közvetlen hatást gyakorol, sőt nem egy helyen veszedelemmel fenyeget abban a tekintetben, hogyan fogják fel a zsidók állampolgári helyzetüket abban az államban, hol legalább a törvények védelmét nem vonták meg tőlük. Még nálunk is akadnak, akik nem tagadva a magyar nemzeti kötelekbe való tartozást, a zsidóságot mégis úgy kívánják vétetni, mint egyik nemzetiséget a többi nemzetiségek közül. Ausztriában, Németországban pedig olyan hatással volt ez a tanítás a zsidó ifjúságra, hogy az egyetemeken egyremásra zsidó nemzeti egyesületek (jüdisch-nationale Vereine) alakultak. Csak az agitáczióanalízis hatás szempontjából nézve, bizonyos, hogy ez a propaganda is fogékony talajra talált.

De hivatkozzék bármilyen sikerekre. Előttem nem kétséges, hogy a cionizmusnak ez a formája, mely a zsidók általános közösségét egységes nemzeti öntudatba akarná összefoglalni, károsíthatja legjobban azt a másikat, azt a gyakorlati törekvést, mely Palesztinát zsidó nemzeti teleppé szervezné át. Mentől nagyobb a pillanatnyi varázsa a zsidóságnak erőszakosan megbolygatott és alaktalanul forrongó elemei között, másfelől annál erősebb érzésekbe kell ütköznie mindenütt, hol a zsidóság nem zökkent ki életének és gondolkodásának megállapodott, hagyományos rendjéből. Ezzel az elmélettel a cionizmus, a helyett, hogy valakit Palesztinába vezethetne, csak a mérhetlen ürességbe visz bele. Ez az elmélet, mely a fensőbb szolidaritás eszméjét igéri a zsidóságnak, legnagyobb hatásaival is csak azt érhetné el, hogy külön ország nélkül is már a jelenben erkölcsileg roppant tengerekkel, óriási heglánczatokkal szakítana el zsidót zsidótól. Alig is mondhatnám meg, hogy mi tiltakozik jobban bennem ezen elmélet ellen: vallásos öntudatom inkább-e, melynél fogva lelki életem a zsidó hitben gyökerezik, vagy nemzeti érzésem-e, mely a legerősebb szellemi kapcsolattal köt a magyar emberek közösségéhez. Ezen a ponton én előttem is minden összezavarodik, minden érthetlenné válik a cionisztikus tanban.

Persze a zsidóság mai viszonyai között magában véve nem érthetetlen, hogy ez az eszme és talán ennél különbek is erős viszhangot keltenek. De ezen a ponton világos az is, hogy a cionizmus elmélete csak az anti-

szemitikus izgatások visszahatása gyűlölködő szenvedélyeik Mert az antiszemitikus izgatás mindenütt úgy kezd, hogy a zsidó elemet nem ismeri el az európai nemzeti társadalom organikus tagjának és mindenkép idegen népnek kívánja vétetni, végül a cionista apostolok az ellentállás fegyverének tarthatták hogy ezt a vádat elfogadják, sőt jognak és dicsőségnak címeül használják fel! Csak természetes, hogy ami kezdetben csak pillanatnyi csatakiáltásnak, lelkesítő jelszónak volt gondolva, azt a hevesebb és álmódzóbb szellemek egy az egész világra kiterjedő, állandó zsidó nemzeti szövetség ideális céljává kovácsoltak át. És nyilvánvaló hogy különös szuggeráló befolyással volt rájuk a nemzeti eszmének hatalma, mely a mult század második felében folyton növekedő mértékben hatotta át az európai nemzetek életét.

Folyton látva és tapasztalva azt, hogy az egyre harsogóbb hangon megszólaló nemzeti érzéseket az antiszemita izgatók a leghamisabb értelmezéssel a zsidók ellen igyekeztek felhasználni, a cionista vezetők a zsidók önértetének csak úgy gondoltak támaszt adhatni, a zsidók szabadságát, biztonságát, jövőjét is csak úgy hitték megóvhatni, ha bennük külön nemzeti öntudatot fölélesztteni és ápolni sikerül és bizonyos, hogy volt itt befolyásuk a személyes körülményeknek is. Érteni lehet, hogy különös erővel ragadta meg a gondolat kivált az olyan férfiakat, akik életük munkáját a nemzetközi hirlapírás terén róvják le, akik országról országra vándorolva, szellemüket kozmopolitikus savakkal telítették és mindenütt egyre látniok kellett maguk előtt az árkot, mely őket a kiélesedett nemzeti szellemtől elválasztotta.

Mindenkép ki kellett ábrándulniok még azoknak is, kik a mult század demokratikus fejlődését olybá vették, mintha az a nemzeti válaszfalak ledöntéséhez vezetne és az általános kozmopolitikus társulás útját egyengetné. Különösen Nordau Miksa iratait inspirálják a nemzeti-ségi eszme jelentőségéből ilykép levezetett érvek.

Hát érdekes és jellemzetes dolog, hogy ez a cionista nemzeti öntudat, melyet a zsidóság legősibb fájának eredeti gyümölcsseül kínálgatnak, igazában a legmodernebb beoltás hajtása. Még érdekesebb és jellemzőbb, hogy ezt a zsidó nemzeti eszmét a zsidóság legádázabb ellenségeitől, az antiszemitáktól kölcsönözték át. Mégis micsoda félreértése ez a nemzeti eszmének. A nemzeti eszmét az antiszemiták magyarázata csak torzképpen tünteti föl, és a hogy viszont ezt a torzképet a cionizmus homoru tükre felfogja, a teljes fölismerhetetlenségig látjuk eléktelenítve Nem megyek bele abba a kérdésbe, hogy a tudomány mai világításában lehet-e a világ zsidóságát egységes fajnak és ősi leszármazás útján változatlanul fentartott néptípusnak tekinteni. Azt meg nem is tagadom, hogy a történelmi előzményekben és a zsidóság ősi hagyományában, leginkább pedig a sok százados elszigeteltség hatásában több olyan momentum alakult ki, melyek a külön népegyéniség, sőt a külön néptaj jellegei közé osztályozhatók Mindennek azonban nincs köze a modern nemzeti eszméhez. Csak mellelleg mondom, hogy amikép a nemzeti eszmét a cionista agitátorok értelmezik, úgy azt még a jövőendő palesztinai zsidó államban sem lehetne érvényesíteni. Csak az ókori kultúra világában ismerték az olyan államalakulásokat, ahol a vallási fogalom és a nemzeti fogalom egyet jelentettek, a vallásos közösség határai összeestek a nemzeti közösségével. Ma az európai polgárisultság egész körében, de még Kinában, Japánban, Buddha és Konfucse hívei között is egyazon nemzet fogalma többféle vallásos közösséget ölel fel, viszont egyazon vallás nemzetek egész sorát foglalja közös kapcsolatba. Ha csak az a jövőendő cionista állam nem helyezkednék a civilizált jogviszonyoktól teljesen elütő alapokra (amit már az európai népek ott érintett érde-

keinél fogva sem lehet elképzelni), érdekes, új jelenséghez volna mihamar szerencsénk. Komolyan mondom, ott támadnának a keresztény vallásu igazi zsidók, azaz olyanok, kik keresztényekül születnek és nevelkednek, de nyelvöknek és állampolgári jellegüknek azonossága folytán nem kevésbbé a jog egyenlőség kötelezettségeinél fogva csak az uralkodó zsidó nemzet tagjaiul tekinthetők.

(Vége következik.)

A babiloni táblácskák és a szinaji táblák.

II.

Belátással bíró ember egy sem fogja kétségbe vonni azt, hogy az ó-világ népeinek a babiloni kultúra úgy a tudomány, mint a művészetek terén sokat nyújtott: bizonyára a zsidó kulturát is befolyásolta, mondjuk valamely Mózes előtti korszakban. Hogy a kultuszban is befolyásolta-e, ez már más kérdés, a mire határozott nemmel felelhetünk. És a legnagyobb határozottsággal és a legtudományosabb módon mértékadó keresztény és zsidó tényezők is így nyilatkoztak. *Delitzsch* tanár azonban a szaktudósok fölháborodása daczára elégtelen dörzsölheti a kezeit, mert a német császár nimbusával valóban minden theologust és világi kitiünőséget lefőzött. Ezt az *imponáló argumentumot*, a melyet az ítéletmondásra — mert az efféle katedrai kinyilatkoztatásokat megbírálni nem tudja — képtelen közönség ujjongva fogadott, semmiféle tudomány meg nem döntheti. A nagy hírnévre jutott professzor csak ennek az előnyének a tudatában proklamálhatott az énekakadémián a csalhatatlan bizonyosság mellhangján olyan dolgokat is, melyeket a cserép-táblácskák hamis kibetűzésével sem tudott megerősíteni. A professzor ur agyanis, miután Babel famozus monotheistáit a zsidó-kereszténység megboldogult elődeinek nyilvánította, még a következő kinyilatkoztatásokra ragadtatta el magát: »*Ihu* kizárólag a zsidók istene. A többi más-hitű közül egyetlen egynek sincs köze hozzája. Rettegetes egy tan ez; egoizmussal telített, minden vallásos érzülettel összeegyztethetlen ez a partikularisztikus, kizárólagos monotheismus. A kereszténység tulszárnyalt rajta.« A professzor urnak az énekakadémián kívül eső tanszékeken ilyen elkalandozásokkal mindenesetre nehéz dolog lenne a logica igaz törvényeiről tartania előadást. Az is jellemző, a mit hirneves apjának egy méltó tanítványa, az itteni evangélikus pap, *Novak* mondott el. Ha a lipcei főiskolán *Delitzsch* Ferencznek, a kiváló tudósnak jelenlétében valamelyik fiatal theologus valami tudományos képtelenséget produkált, az öreg ur gunyosan mosolyogva a következőképpen szokta aposztrofálni: »Olyan kutató ön, mint az én Frigyes fiam.« A nap asszyrologus hőse végül mégis csak bókol a zsidóságnak, a midőn így szól: »Sok szépsége (t. i. a zsidóságnak) mindig visszhangot fog bennünk kelteni.«

Láttuk, hogy a szóban forgó szemrehányásokat különféle alkalmakkor és kiadásokban emelték már ellenünk. »A zsidó tanításokból a más hitűek ki vannak zárva. Osztály-tan ez, melyet tulszárnyalt a kereszténység.« Hogy éppen az ethikai postulatumok dolgában, melyekben az ó testamentomi ige a legfőnségesebb, akarnak a tout prix a zsidóság és a kereszténység között ellentéteket támasztani! Épen az evangéliumi írásokból tetszik ki, hogy Jézus a Mózesi tanokat nem is akarta érinteni. Nem új vallást akart ő teremteni, hanem a zsidó törvény szellemében kívánt igazságot és szentéletet gyakorolni. Math 5 fejj. 17. szerint kijelentette a hegyi prédikációjában: »Nem azért jöttem, hogy a tóra szavát, vagy a prófétákat elpusztítsam, hanem hogy megerősítem. Mert valóban én is azt mondom: Elébb

elmulik ég és föld, mint az írásnak egy betűje. « Különösen pedig, ha a sokat dicsőített, de keveset gyakorolt felebaráti szeretet kerül szóba, akkor a kereszténység öreg anyjának egyetlen hajaszálát sem hagynák megcsorbítottanul. Az igazi emberbaráti szeretetet — ezt kiabálják szenvedelmesen a tömeg fülébe — nem ösmeri az öreg biblia. De ha arra történik utalás, hogy ez a legfőbb erkölcsi követelmény: »Szeresd felebarátodat, mint ten magadat« először a szentírásban fordul elő (III. k., 19. fej., 18. v.), akkor találékony szofizmussal azt ókumlálják ki, hogy ez a tétel parti kularisztikus, szűkkeblű kizárólagosságot követel. A felebarátnak héber kifejezése — így kombinálják — csak a népfajbeliekre vonatkozik. Mintha a biblia csak azt tanítaná, hogy a népfajbelieket szeresd, de nem minden embertársadat. Hogy az ily vakmerő, a hermeneutika minden szabályát csuffá tévő interpretáció a logikával és egyéb más csekélységekkel hadilábon áll, az mitsem tesz. A bibliát, az ó testamentumot, a szentírást pellen-gérre állítják és evvel a statáriális eljárással még szabadalmazott humanisták is plauzibilissé és szalonképessé igyekeznek tenni a biblia népe ellen való animozitást. A régi Izrael azonban mégis ebben a modern rabulistikában hadd tanulja meg a civilizált világ felebaráti szeretetét ismerni és becsülni. De ha magának a felebaráti szeretetnek szilárdan álló tanát ama bizonyos filozófiai művészkedéssel mégis gyűlöletes színben akarják föltüntetni, akkor Mózes 5 k 10 fej. 19. versének határozott ígéje: »Szeresd az idegent, mert idegenek voltakot Egyptom országában« e tekintetben kizár minden kétséget. Az elhunyt Rothschild Villi báró életének egy érdekes epizódját akarom itt említeni. Ravatalánál mondotta el egyik elgyászolója. Midőn Németországban a zsidók ellen irányuló támadások tetőztek, egy nagytekintélyű, nem zsidó tudós magánlevélben tudakozódott a felől, hogy a M/m. Frankfurteri domnak a tűz után való helyreállítására a szigoru orthodoxnak ismert báró adott e segítséget? Azt írta továbbá az az ur, hogy bár nagy bámolója a bibliai irodalomnak, azt az aggodalmát nem tudja elnyomni, hogy a »felebarát« kifejezés nem e tényleg a népfajbelire vonatkozik és nem rekeszt-e ki másokat a felebaráti szeretet parancsolatából? Ezt a levelet átvevője a filantrop bárónak adta át. Az ő személyét illető kérdésre ő maga felelt, természetesen igenlően. A felebaráti szeretetnek héber parancsára térve, azt mondta: Csodálatos! Hogy lehet csak föltételezni is azt, hogy a »felebarát«-nak héber kifejezése csak a népfajbelire vonatkozik! Mózes II. k.-nek 11 fej. 2 versében hiszen ugyanezen kifejezéssel van megírva a következő: »Minden zsidó vegyen kölcsön a felebarátjától«. Hisz itt a »felebarát« alatt feltétlenül egyiptomit ért az Írás. Hát népfajbelije volt a zsidó az egyiptominak? A szent életű férfi, aki a felebaráti szeretetnek héber parancsait, nemcsak elméletben, hanem gyakorlatban is nap nap után ilyen tág értelmében fejtette ki, szerénységből nem akarta megengedni, hogy ezt a szellemes, döntő bizonyítékot a nevében közöljék. A professzor ur azonban második levelében örömmel jegyezte meg: »Igazán föltehetem, hogy az az ember, aki ezt a szellemes bizonyítékot azonnal megtalálta, Rothschild Villi báró volt.«

A zsidó partikulárizmus tudományos vitatói evvel szemben azonban azt vélik, hogy még a bibliai írásokban is sokszor van szó »Izrael istenéről«, ami pedig nem jelenthet mást, mint nemzeti, vagy törzs-istent. Nos ez az érv éppen olyan találó, mint a többi hypothezis, melyekkel az ó-testamentumot diskreditálni akarják. Hát

nem beszélnek-e ma is német istenről, Franciaország istenéről, a magyarok istenéről? Azt akarja-e evvel a német, a francia, a magyar mondani, hogy istene nem istene a többi népeknek? Bizonyára nem; a bibliának azonban terhére írják, korlátoltságának tudják be, ha Izrael istenéről beszél. És eme tudományos fejtegetések ürügye alatt a népek és nemzetek az emberbaráti szeretet fölfogásában a legelnézőbbek magukkal és az egész világgal szemben; csak a könyvek könyvéről mondják sans gène, hogy az humanizmus dolgában a régi népek és a leányvallások tanai mögött messze elmarad. Sőt az ajkukra vett udvarképes felebaráti szeretettel az ó-testamentum vallását ad majorem dei gloriam a legkomolyabban támadják is.

Horovicz J.,
ásókubini főrabbi.

(Vége következik.)

Zsidó pap föladata.

Edelstein Bertalan dr., budai rabbinak installációs beszédéből.

A hitelenség szivdermesztő fagyos szele végigsüvölt a földtekén és megtámad minden embert, minden népet. Lefagyasztja szivünkről a hitnek bájos virágait, üres, kopár, mint a tarló, marad utána a mi kedélyvilágunk. Rabszolgái vagyunk mindnyájan a mi Fáraónknak, aki uralodik minden érzelmeinken, aki korlátlan ura a mi akaratunknak és nem hajlunk a vallás szabadító szavára. Terjed az életnek könnyelmű felfogása, terjed a belső tartalom, a nemes czél nélkül szűkölködő életelv győz az anyagi szempont a szellemi felett, az erő a lélek felett. Az ember a hasznosat helyezi a jó fölé, a kellemesét a nemes fölé, az érzéket a lelkiek fölé, fél a vaksorsától és nem bizik Istenben, tiszteli a tudatlanul működő természeti törvényeket, de nem imádja a törvényhozót.

Fogy a hívők száma minden vallás követői közt és fogy a hívők serege te benned is Izrael. Ó, mert könnyebb viselni az illető Fáraónak terhét, mint עול מלכות שמים az égi uralom igáját.

De téged, én népem, nemcsak a könnyebb iga csábit, téged még az embertársak mézes szava vagy hiu ígérete is hívogat, néked még az ellenfélnek fenyegető kardja is integet. És hull a levél, hull az ág Juda terebélyes fájáról.

A vallás veszedelmének ezen idejében על משמרתی אעמדה ör helyemen akarok állani, hogy kikiáltsam Mózes szavát יה עזי וזמרת יי az én erőm, az én dalom, érzésem Istentől ered.

Isten az én erősségem. Ti, akik szétbontottátok az összefüggést ember lelke és Isten közt: Isten az én erősségem.

Ti, akik hisztek a természeti erőkből, de nem az ő bölcs kormányzójukban: Isten az én erőm, Isten, akiről írva vagyon אנכי די אלוהיך. Én vagyok az Örökkévaló, a te Istened, aki megnyilatkozott Izraelnek történetében, főnmaradásában, csodás léteiben. Ti, akik csak az élet küzdelmeit küzditek s azt tekintitek egyetlen feladatnak, akik csak az arany fénye, kincs csillogása előtt borultok le és nem a szellem nagysága előtt: Isten az én erőm, aki megmondotta יהיה האדם לברו על הלהם לברו nemcsak a kenyérért él az ember.

És ti, akik csak az élvezeteknek hódoltok, csak az örömet tekintitek életcélnak: Isten az én erőm, aki tőrájában az erkölcsnek, a lelki tisztaságnak legnemesebb törvényeit állította fel.

Isten az én erőm és a szentírás az a באר מים חיים

az az élő kuforrás, melyből hitemet, melyből meggyőződésemet meritem, mely az Isten megismerésének örökké tiszta, örökké üde vizeit rejti.

E vizekhez akarlak benneteket elvezetni, ezt a forrást veletek megkedveltetni. Csak ennek vizei önthetnek majd új erkölcsi erőt az emberiség fáradt testébe, csak ennek tanulmányozása mentheti meg bennünk a vallás igazait. A tudással, a zsidó tudomány ápolása által a szentírás tanulmányozásával akarom új életre kelteni a tisztult hitet, a földi salaktól ment vallási meggyőződést. Ó, vigyázzatok arra a kincsre, amit a szentírás magában rejt, vigyázzunk Izrael szellemi örökére, mert ha egyszer kisiklik kezeink közül, hiába akkor késő bánat, hiába keserv.

Bölcsseink példázzák, hogy egyszer egy férfiú vándorlása közben ásványrögöt talált. Felemelte, nagynehezen magával vitte egy darabig, de sulyos volt karjainak a teher és ő czéltalannak tartotta, letette hát és tovább ment. De társa, kivel együtt haladt, felemelte s megtartotta és bevitte a város piaczára. Szétzuzta az ásványrögöt s ime, drágakődarabokat rejtett az magában. Mikor ezt a vesztes látta, kifakadt **כָּל הַאֲבִיר הַזֶּה בְּיַדִּי הָיָה וְהֵנָּה הוּצְאָתוֹ מִיָּדִי** mindez a sok kincs kezeimben volt és én oktalanul eldobtam magamtól.

Ó, bár ne tenne így a zsidóság is. Csak tehernek érzi vallási törvényét, nehéznek a szentírás szabványait, de elfeledi, mily óriási kincseket rejt; csak ha már más embertársaink kezében vannak, akkor ve-zí észre az ő drágaságainak gazdag értékét. Ezeket a kincseket akarom előttetek kitárni, ezeknek értékére benneteket figyelmeztetni, megbecsülést szerezni a szentírásnak és az Irás szellemében élő Izraelnek beszéddel és példával, szóval és tettel.

Igen, tettel is. Mert én nem akarom csak a köszörűkőnek szerepét játszani, mely csupán a vasat köszörűli, de maga nem vág! **עַיִן וְזִמְרַת יְהוָה** Az én erőm, az én dalom nékem az Isten és én kard akarok lenni, nem önző czélokért harcra szálló szablya, hanem **לְרִבֵּי לַיהוָה** kard, mely az Örökkévalóért küzd, mely vi az igazért, a szépért, jóért, nemesért odaadóan, kitartóan. Ha támad ellenség az én vallásom ellen, ha rátör a rágalom Izraelnek védtelen soraira, ha kétségbevonják eszményeinek tisztaságát, vallásának igazát, ha kétségbevonják erkölcsét, szívjóságát, szeretetét, — akkor én sikra akarok szállani az én vallásomért, akkor harcolni akarok meggyőződéséért, visszaverni akarom az ellenség rohamát. De valamint a nemes damaszkuszi penge a csatában szilárd és törhetetlen, békében hegyét akár a tövéig hajlítható — azonképen én is meghajlom mindenkinek, minden vallásfelekezethez meggyőződése előtt, tiszteletet tanúsítok és tanítok édes hazám minden vallásu polgára iránt. **דַּלְתָא אֲבָרָה לְכַלְנֵינוּ** »hiszen egy atyánk van mindnyájunknak, egy Isten teremtett minket, miért volnánk hát hűtelenek egyikünk a másik iránt, hogy megszenstelenítsük őseink szövetségét«. Azt a szövetséget, melyet a mi édes magyar hazánk velünk kötött, mikor keblére ölelte zsidó vallásu fiait is és melyet nem lehet szebben viszonzoznunk, mint ragaszkodással, szeretettel a haza és minden hű fia iránt. **עַיִן וְזִמְרַת יְהוָה** Isten az én erősségem és Istenem szól Jirmija próféta által: »keressétek annak a helynek üdvét, a hová benneteket helyeztelek. **וְהִתְפַּלְלוּ בְעַדָּהּ אֵלֶי** és könyörögjetelek érte az Örökkévalóhoz. Igen, Isten, vallás, haza, ez az én zászlóm első jelszava.

*

És én nemcsak tanítani akarom gyermekeiteket vallásunk eszméire, fenséges tanaira és hitörző hagyományainkra.

Mikor Elisa próféta életre akarta kelteni az özvegynek tetszhalott fiát, nem érte be imával, nem érte be kiáltással, szolítgatással. Hanem a szentírás szavai szerint: rátette száját az ő szájára, szeméit az ő szeméire, kezeit az ő kezeire, ráhajolt és melengette. Így ébredt fel a tetszhalott. En is a próféta példájára akarom élesztetni, ébreszteni tetszhalott ifjúságot Izrael! Szeretettel akarom felkarolni, jó-ággal melengetni, lelkemet és lelkesedésemet akarom belelehelni gyermekeidbe.

Nevelni akarok erős férfiakat, erőseket és mégis gyöngédeket, erőseket a hitben, a nemesért, az eszmékért való küzdelemben, erős jellemű, de lelkiismeretes és jó embereket, hogy méltón megállják helyüket az élet harcában vallásuk szellemében élve és működve, hazaért rajongva, ragaszkodva a zászlóhoz, melyen rajta tündöklék **עַיִן וְזִמְרַת יְהוָה**.

Nőket akarok nevelni, gyengéd és finomlelkű nőket és mégis erőseket, erőseket a hitben, kiknek legszebb ékessege a szív nemessége, a lélek tisztasága, a kedély vallásossága.

Hogy elérje Izrael azt az ideált, mely a mi bölcsseink előtt lebegett, hogy jóságban és lelki tisztaságban olyan, mint a fehér lelkű galamb, de a sötétség és a rossz ellen mint bős oroszlán lép fel Istene nevével.

És ha majd erős hit és gyengéd érzés, szeretet és igazság honol minden kebelben, minden szívben, akkor nem veszett majd kárba a jövődönnek minden munkája, akkor diadalra vittem a zászlót, melyen jelszavam tündöklék **עַיִן וְזִמְרַת יְהוָה**, az én erőm, az én dalom nékem az Isten. Amen.

TÁRCZA.

Dávid úr.

(Palóc történet.)

— Vót-e már a nagybóba?

— A Dávid urnott?

— Ott.

— Nem én. Oszt mi jóér?

— Hát csak azé, mer, hogy kigyelmed is szőlős gazda vóna, oszt nem igen válik ártására, ha mennézi az új venyigéket, a ki úgy gyött Amerikából.

— Ha ugyan?

— De istenuccse! Oszt ugyan dicséri a Dávid úr, hogy asszondi: »Ezt tróbjálják ki kendtek, tudom, hogy megnem rontja senki filokszéria!«

— Sohse higye kend! Olyanfajta soingli lesz, akar a szövötbót.¹

— Nono! de azé mellehet nézni, merhogy a kazai-aknak is affajta gyött harmadéve, oszt lám-e! tavaly már 25—30 akójával termett!

— Hászén mennézi éppeg mennézem; ambátor csak annyit vélek róla, akar az egyszeri kocsis a csepű-strágról . . . Adjék az Isten!

Dávid ur afféle mindenhez hozzábátorkodó botos volt. Nem igen kellett az ő boltjában hiába kereskedni. Volt ott minden; még ekevas is, a mi pedig Batyiban² is csak két helyen kapható.

A falubeli ember csak »Dávid úr«-nak hitta. A boltja felett ugyan az volt kipingálva, hogy: »Trautmann

¹ Fogyasztási szövötkézet.

² Batyi = Rimaszombat.

Dávid« de hát erre a szóra nem igen tudott senkise rászokni. Akadt ugyan, a ki hajlott hozzá egy kicsúnyt, de az is mind úgy mondta, hogy »Tartomány Dávid.« Hát — mert, hogy azon a tájon leginkább keveszavú emberek laknak — lassankint egész elhagyták az első nevit, oszt csak »Dávid úr«-nak mondták.

Dávid úr pedig ebben az időben nagy sora fogott. Látta, hogy a szomszéd faluban újra éledzeni kezdenek az elpusztult szőlők. Megtudva pedig, hogy amerikai vesszőket palántáltak, ilyenformán okoskodott: »Rosszak az üzletek. Miért? Mert szegény a faluné; mert legfőbb módjukat, a szőlőket elpusztítottá a filokszéra. Tiszta dolog, hogy ha jó szüretnek lennének, a boltba is jobb világ járna.«

Szerzett aztán a híres vesszőkből vagy hat sze-kérre valót. Mikor megjött a vasuton, még aznap ki-doboltatta, hogy: »Valódi, filokszermertes, amerikai szőlővenyige kapható Dávidnál a nagybótbá; hat forint-jával a száza!«

De nem igen volt keletje. Egyrészt, mert, hogy ilyenkor Szentmihály táján nem igen van a gazdaem-bernek heverő pénze; de másrészt meg a tekintetes szolgabíró úr is pénzért vesztegette; akinek rá is ment volna a kedve a vevésre, az inkább csak oda ment érte.

Füzessy szolgabíró úr affele zsidós észjárású ura-ság volt. Mindenhez hozzákapkodott. Ha lovat vett, nem igen volt nála annak maradása két hétig se. A legelső vásáron eladta, ha maradt rajta vagy tiz-husz forint. Az alkalmatosságával se volt külömbül.

Az meg hól cséza volt, hól bintó, hól bricska, hól meg szándófer! Mert, hogy egyre seftelt vele.

Oszt lám-e! A zsidót még se állhatta!

Boszantotta, a hol csak szerét vehette. Szomba-ton, ünnepnap törvénybe idézte, oszt ugyan megkeserülte az a zsidó alperes, aki ilyenkor meg nem jelent!

De legkiváltképpen abban tellet gyönyörűsége, ha kárt csinálhatott a zsidónak. Tavaszszal lóheremagot, miegymást árult; nyaranta kaszákat hozatott, oszt a vé-tel, áron vesztegette, csak éppen, hogy elrontsa a zsi-dónak a seftjét. Egyszóval galibát csinált ott, a hol tudott. Hitelbe vásárolt a falubeli zsidóktól, de sohse fizetett. Azon a vidéken közmondásos lett a Füzessy szolgabíró úr adósságfizetése. Ha valakinek veszendő kinnlevősége volt, rámondta, hogy: »Olyan, akar a Füzessy adóssága!«

Most meg ahogy neszét vette, hogy Dávid úr venyigéket árul, nem volt nyugta, a míg nem szerzett ő is; oszt ugyan ráriasztott a szőlős gazdákra, hogy nála vegyenek, mert külömben így-úgy lesz! Hát — a mint már mondva volt — aki venni akart, az inkább csak a tekintetes úrhoz ment, mert, hogy: pap beszél, úr parancso!

Oszt még sem volt látszatja Füzessy tekintetes úrnál a módnak, vagyonnak. A fene tudja, mit csinált a pénzzel, de furtonfolyvást annak hiányában szenvedett.

Holmi öreg asszonyok úgy mondogatták, hogy: »Bezzeg sokat megemészt az a személy, a kit Miskócson tart!« de hát az ilyen szóbeszédre nem igen lehessen adni.

Dávid úr pedig nem igen tudta volna meg egyha-mar az okát, hogy miért nincs a venyigének egy mák-szemnyi kelendősege se, ha nem lett volna az a jó szokása, hogy a néném asszonyékkal — már a melyik a boltjába járt — szótszaporitva: vásárlás, alkudozás közben ki nem tudakolja a bóton kívül való állapototokat is.

Igy esett még, hogy egyszer a hóstyai Balázs Mari nenne a boltban járva mindenféle tekintetekben kioktatta.

— Enyje de rég nem volt nálónk Mari nenne — fogadta Dávid úr Mari nennét. — Mi jót visz kigyelmed?

— Hát csak egy font sót, lelkem!

— De csak más egyebet is visz tán?

— No még két grajczár ára jóféle sáfrányt.

— Hát még?

— Memmeg háromér babérlevelet, la!

— Oszt még mi egyebet?

— Memmeg újra háromér törött fahajat; de megne csaljon vele lelkem, mert, hogy a multkor is tisztára téglaport adtak Putnokon — hogy az iz egye meg! — oszt majd meggebedtönk tőle!

— Sohse féljen Mari nenne! Hát venyigeért mért nem gyön Balázs atyus.

— Jaj lelkem! a tekintetes szolgabíró úr is árulja oszt tennapelőtt, hogy az apjuknak egy kis sora akadt a hivatalba, hát ugyan rákeménykedett a tekintetes úr, hogy valahogy másfele ne menjünk érte.

— No lám! Oszt vitték-e?

— Vittönk, vittönk. Ki is fizettük tisztára...

Nem igen becsüli meg a tekintetes úr a gatyás embert egy árva grajczárig se.

Ilyenformán állott a sor Dávid úrnál a venyigék-kei, mikor elérkezett a zsidók sátoros ünnepének elő-napja. A falubeli zsidók udvarán már korán reggel nagy sürgés-forgás van ilyenkor. A padlásról leczeket dobál-nak; gyékényeket, ponyvákat eresztenek le; az eresz mellett karókat ütnek a földbe; a módosabb zsidó, a kinek alkalmatossága van, szekeren hordja a folyó part-járól a csafét, nádat, vagy a kukoriczásról a száraz görét.

A gyereknek nagyörömmel buzgólkodik apja körül, a sátor csinálásnál. A gyerekekben meglevő alkotási, építési hajlam ilyenkor fokozott erővel mutatkozik. Ser-kenti a lelkebe ajtott vallásos hit; de legkiváltképpen az öröm, hogy ünnep, még pedig sátoros ünnep lesz!

Érthető a boldogsága, a midőn sikerül neki egy-egy szöget egyenesen beverni, vagy egy leczet ügyesen elhelyezni. Hiszen Sátoros ünnep lesz!

Dávidnak az udvara nagyon keskeny volt; akkora, hogy egy szekér se igen tudott benne megfordulni. Ez okból kénytelen volt a maga sátorát a bolt ajtó mellett az utcán felállítani.

Mikor készen voltak vele, ugyan csodájára jártak. Mennyi czifra papiros meg virág volt benne! Hát még a sok drága, finom abrosz, aki a falakat diszítette! Mondták is a szomszédasszonyék, hogy nincs ahhoz fogható egyse a faluban!

Felvirradt pedig az ünnep első napja. Az októberi nap melegen tűzte sugarait, mintha csak kedvezni akarna a zsidók sátoros ünnepének.

Dávid úr most jön haza a templomból. Családja együtt várta már a sátorban, ő pedig megelégedett arcz-czal mondja el az áldást a bor felett. Azután ki-ki meg-mossa a kezeit, a családapa felszeli a nagy fonott, mákkal behintett kalácsot, azután mindenkinek jókora karéjt osztogat belőle.

A gyerekek nagy türelmetlenséggel szokták lesni, várni, a kalácsosztást sátoros ünnep napján, mert ilyenkor mézbe szokás mártani a barcheszt!

A sátorbeli ünnepélyeséget egyszerre kocsizörgés zavarta meg. Éppen ott állott meg a Dávid satora előtt. A szolgabíró úr ugrott le róla, oszt egyenesen a sátornak tartott. A fűzfaágacskákkal koszoruzott bejárónál meg-

állott, aztán úgy foghegyről, minden köszönés nélkül bekiáltott a sátorba:

— Hallja-e Dávid úr! Ezt a sátort elvigye innét a pokolba! Ne csufolja vele a falut! Ha holnap itt találom, a hajdúimmal szedetem szét! Nézze meg az ember! Zsidósátort építeni a község utcájára! Ne csináljanak nekem a faluból Jeruzsálemet!!

Szólt a tekintetes szolgabíró ur és, a válaszra nem is várva, felugrott a kocsijára (most éppen cséza volt), oszt nagy mérgesen elhajtatott.

Dávid pedig kiejtette kezéből a kanalat. Szerette volna megmondani a tekintetes urnak, hogy: »Ne kívánjon uram ilyet! Szent ünnepem van nekem; nem mozdíthatom a kezemet munkára; sem én, sem családom, se a cselédem! Tekintetes úr! Ne rontsa el az ünnepemet, ha Istent ismer!«

De a szolgabíró úr csészája már a falu tulsó végén porzott, hát Dávid nem tehetett jobb egyebet, mint szomoruan várni a történeendőket.

Másnap aztán az történt, hogy mikor hazajött a templomból, a sátornak, a feldíszített szukkónak csak hült helyét találta.

Délelőtt, míg ő Isten házában hálaltelt szívvél zengte a Hallel-imát, kezében tartva az egyenlőséget, testvériséget jelképező lulav, eszrog és hadasszimot, az alatt a szolgabíró úr hajdúi, Herodot poroszói, lerombolták a kegyelettel emelt szentélyét, feldúlták az oltárt, ez isteni parancsolatok teljesítésének hirdetőjét!

*

...Elmult pedig a Sátorosünnep is, nagy keserűséget hagyva hátra a Dávidék lelkében. De fel volt az eset miatt az egész környék zsidósága!

Ebben az időtájban esett meg az a furcsaság, hogy a vármegye urai felsőbb helyről parancsot kaptak, — miután utóbbi időben »visszaélések történtek« — a kisebb hivatalok pénztári állapotát megvizsgálni.

A mikor Füzessy szolgabíró úr megkapta az alispáni »leiratot«, hogy jövő héten pénztárrovancolás lesz, majd kirugta maga alól a hivatalos széket. Az ördögbe is! erre nem volt elkészülve!

Szaladt haza a feleségéhez a hióbbirt elmondani. Megmagyarázta neki, hogy ez a pénztárvizsgálás halálos csapást mér a fejükre. Ekeken keresztül kisebb összegeket szedetgetett ki apránként, mindig azzal biztatva magát, azzal nyugtatta meg lelkiismeretét, hogy majd egyszerre visszateszi. Most már körülbelül 1200 forint lehet a hiány. Mit tegyünk? Végünk van, ha rájönnek!

A tekintetes asszony egykedvűen vonogatta a vállát.

— Most beszél többes számban? Akkor nem szólt, mikor a pénzt — az Isten tudja, mire — elköltötte? Hát segítsen magán, a hogy tud! Én ugyan nem töröm magam miatta!

Füzessy szolgabíró úr kétségbe volt esve. Négy napra szabadságolta magát, aztán elutazott az atyafiságához, pénzt, bármi áron pénzt keríteni. Föltárta előttük az áll potot, biztosítván őket róla, hogy ha hétfőig nincs együtt a pénz, akkor kedden keresztüllött fejjel találják.

De átkozott véletlenség, hogy éppen ilyenkor nem igen található pénz az atyafiság ládájában. Rossz volt a termés; sokat pusztított a sertésvész; a takarmányrépa a sok eső miatt elrothadt. A jószágot köröm- meg szájfájás pusztította; száz szónak egy a vége, pénzt nem lehetett semerről se kapni.

Füzessy szolgabíró úr kétségbeesett kedélyállapotban érkezett haza. Még egyetlen reménye van. Ha ott is kudarcot vall, akkor: »szervusz világ!«

Dávid úr szerény ebédjénél ült családjával. A sátorosünnepi megcsúfoltatásról folyt akkor is a beszéd sora. Azóta ebben a dologban sok szó esett már, oszt mindig mondogatta a feleségének: Meglátod, hogy megalázza őt még az Isten!

Valaki kopogtatott az ajtón.

— Szabad! — kiálotta Dávid.

Az ajtó lassan megnyílt és a — szolgabíró úr lépett be rajta, nagy tisztességtudással.

— Engedelmet kérek, Dávid úr, hogy az ebédnél háborgatom. Egy kis beszédem volna önnel, ha nem volna terhére!

Dávid meglepetten állott föl az asztaltól.

— Mivel szolgálhatok a tekintetes urnak?

— Négyszemközt szeretném elintézni.

Dávid bevezette a tekintetes urat a hátrulso szobába, aztán megállva előtte, kíváncsian várta, hogy mit akar.

— Dávid úr — szólalt meg Füzessy egy kis idő mulva, rekedtes hangon — sok kellemetlenséget okoztam magának az életben. Itt az alkalom, hogy megboszúlja magát.

— Nem értem a tekintetes urat — dadogta Dávid.

— Mindjárt meg fogja érteni. A miről idegen ember még nem tud, azt most elmondom magának. Tudja meg hát, hogy én a hivatalos pénzekből 1200 forintot sikkasztottam.

Dávid úr elszörnyűködött.

— De hisz ezért becsukják a tekintetes urat.

— Nem fognak becsukni. Az ember eldobhatja magától az életet, ha az terhére kezd lenni.

Isten ments! — kiáltott Dávid úr ijedten — majd kisegítik a rokonai.

— Azok csak addig rokonok, a mig nincs rájuk szüksége az embernek. Dávid úr, ha holnap reggel nyolcz óráig nincs kezeim között az 1200 forint, akkor választ-hatok a fegyház és a halál között!... Dávid úr! Trautmann úr! Magához jöttem; én... segítsen rajtam... maga gazdag ember; jóvá fogom tenni, amit a zsidóság ellen vétettem...

Dávid úr izgatottan járt fel-alá a szobában.

— Baj! nagy baj! Hm! Aztán hirtelen megállott a szolgabíró előtt.

— Tekintetes úr! nem bánom. Kisegitem a bajból, de csak úgy, ha...

— (Ahá! lóg már a lóláb!)

— ...ha a venyigéket...

— Kérem, kérem — vágott közbe mohón a szolgabíró úr — átadom önnek az egészséget, nem bajlódom vele tovább. Nem csinállok többé kárt magának.

— Nem arról van szó — mondta Dávid úr szeliden — tessék csak megtartani. De megkívánom, hogy a tekintetes úr is három esztendő időre árulja. Tetszik tudni, szegények a gazdák, oszt a mi pénzük van, azt nehezükre esik olyasmire kiadni, ami csak három év mulva gyümölcsöz! Hát megegyeztünk? No csapjon fel a tekintetes úr!

És odatartotta becsületes tenyerét a bámuló szolgabíró urnak.

Mikor künn volt, a pénzzel a zsebében, ilyenformán mormogott:

— Ostoba zsidaja! Mégis csak nekem van igazam. A zsidó vagy nagyon csalafinta, vagy olyan buta, mind a barom!

Kún Jenő.

Két nemzetség harcza.

— Regény az orosz-zsidó élethől. Irta : Orzeszkova P. Eliz grófné. —

Fordította : Haber Samu.

(52 folytatás.)*

Saul még be sem fejezte a mondanivalóját. mikor Meier leguggolt, nagyapja lábát átkarolta, megcsókolta és szólt :

— Nagyapám! ereszszel el innen! Hadd menjek a nagyvilágba! El akarok menni, hogy tanuljak. Tanulni szeretnék; itt pedig olyan sötét van! Már régen, már két évvel ezelőtt kértelek erre, de te haragra lobbantál és maradást parancsoltál! Itt maradtam, nagyapám, mert nagyrabecsüllek és mert parancsaid szentek előtttem! De most nagyapám, ereszsze el innen! Ha engedelmeddel és áldásoddal megyek a nagyvilágba, mint tudós fogok ide visszatérni. akkor azután föllázadok a nagy rabbi ellen és tudni fogom, miként mutassam meg neki, milyen kicsiny. Mert . . .

Saul nem engedte tovább beszélni.

— Hallgass! — parancsolta neki.

Már annak mérlegelése is, hogy unokája valaha harcza merjen szállani a nagy rabbival, rémülettel töltötte el.

Meier azonban föllállt és izzó homlokkal könytől fátyolos szemmel beszélt tovább :

— Nagyapa! emlékezzél rabbi Eliezer történetére Amikor még fiatal volt, apja nem akarta világgá bocsájtani; szántott vetett és nézegette a sötét erdőket, amelyek elfogták előle a világot és vágyakozás, tudásszomj rágódott a szívében, mint most az enyémen. . . Jeruzsálembe szökött. És midőn, hosszú idő után odaért, nagy tudóshoz ment, aki beragyogta akkor az egész világot és így szólt hozzá: engedj tanítványoddá lennem és légy az én mesterem! Ugy történt, mint mondá. És midőn néhány évvel később az apja, akinek Hyrkanos volt a neve, Jeruzsálembe érkezett, ott egy szép ifjun akadt meg a tekintete, aki a piac téren álló magaslatról nagyon okosan szólott a néphez És a nép figyelte szavát, és a lelkek a nagy élvezettől ömledeztek, mint a méz és minden fő mélyen hajolt meg az ifju előtt és kiáltották: ez a mi mesterünk! Hyrkanos ámult bámult a fenn álló ifju okos szaván, és a nagy szeretet miatt amivel a nép körülfogta. És megkérdezte egy embertől, aki mellette állott: ki ez az ifju és hol lakozik az apja? Mert szeretnék odamenni és megtisztelném azt, akinek ilyen fia van! És az ember, akit kérdezett, felelte: Ennek az ifjunak a neve Eliezer, csillag ő Izrael feje fölött, az apját pedig Hyrkanosnak hívják.

Midőn Hyrkanos ezt meghallotta, nagyot kiáltott, odarohant az ifjuhoz és karját ölelésre tárta szét. És nagy öröm keletkezett a fiu és az apa szívében és az egész nép meghajlott Hyrkanos előtt, hogy ilyen fia van.

* Saul nagyon figyelmesen hallgatta ezt a beszédet, és elborult arcza fölragyogott. Sokat adott az ősi hagyományokra és nagy szeretettel hallotta hírüket unokája ajakáról. De pillanatig sem halogatta a feleletet. Kissé összehuzta a szemöldökét, imbolygatta a fejét és szólt:

— Ha Jeruzsálemben most valami nagy tudós tanítana, magam is. kéréseidet be sem várva, elküldenélek hozzája. De a mindenható bosszuálló keze nehezedett Jeruzsálemre, s nem a mienk többé. . . de azzá lesz megint, mikor ránk köszönt a Messiás nagy napja; most

csak annyi kedves és édes a zsidónak, ha ott halhat meg, azonban ott tanulni sehol és senkitől sem lehet. Idegen világban idegen dolgokat tanulni pedig nem külsődek. . . Arra a zsidónak nincs szüksége! Az edomitáktól már tanultál annyit, hogy még idegen világban is mint üzletember megállhatod a helyed, a nagy rabbi már ezért is szemrehányással illetett. . . És az ő szemrehányásai épp oly nagy szegény, mint a mily fájdalomnak reám nézve, mert ámbár nagy és tudós rabbi ő, mégis csak fáj az én lelkem, ha nálam megfordul és mint a melamed teszi azt a chéderben a kis gyerekekkel, összeszid. . .

Az aggastyán arcza eközben elborult és komoran nézett a padlóra. Meier szinte megbénultan állott előtte s csak a messzeségbe áthatatóan néző szemében jelent meg a szakadékmélységű és forradalmi gondolatok kifejezése.

— Nagyapám! — szólalt meg végre erélyesen, de mégis kérő hangon — engedd meg hát, hogy kézműves legyek. Egy utczában akarok lakni a szegény emberekkel, mint ők, én is a két kezem munkájából akarok élni és lelküket szeretném a büntől óvni. És ha valami kérdéssel fordulnának hozzám, mindig azt felelem majd nekik: »így legyen, avagy ne így legyen« és ha szűkét látják majd a kenyérnek, szét osztom köztük mindazt, amit csak a házamban találok.

A homloka megint nekipirult és köny szökött a szemébe. De az a tekintet, amit az aggastyán szeme vetett feléje, merev volt az ámulattól. Csak kis szünet multán tudott a nagyapa felelni :

— Ha két három évvel idősebb léssz, akkor fogod csak belátni, minő ostobaságot követtél el, mikor így szólottál hozzám. Az Ezofoviczok családjában még soh sem volt kézműves, és isten segítségével nem is lesz. Kereskedők voltunk, ez a foglalkozásunk apáról fiura szállott, pénzünk is volt mindig elég, s apáról fiura mindig több és több szállt. Te is kereskedő léssz, minden Ezofovicznak annak *kell* lennie. . .

Ez utóbbi szavakat erőteljes hangon mondotta, de fölengedve folytatta :

— De a kedvedben akarok járni. . . ha a reb Jankel lányát elvenni nem akarod. . . jó, erre kényszeríteni nem akarlak. Hát eljegyezlek akkor Éli Vitebskinek, a gazdag kereskedőnek a lányával. Tudásra szomjuhozol! nos legyen hát művelt a feleséged. Szülei egy vilnai nevelőintézetben taníttatták ki, tud francziául beszélni, zongorázik. . . Ha oly válogatós vagy, akkor evvel a lánynyal beérheted, részedre teremtették Most tizenhat éves, az apja nagy hozományt ad neki, téged pedig mindjárt odafog az üzletébe.

Meier arczáról leritt, micsoda indulatok csatáztak benne.

— Nem ismerem a Vitebski lányát, még a színét sem láttam! — jegyezte meg komoran.

— Már mire való volna az ismerése! — pattant közbe Saul. — Neked adom, punktum. Egy hónap mulva visszaszajon Vilnából a szüleihez és két hónap mulva a feleséged lesz. Ennyit mondok én, te pedig fogd be a szád és engedelmeskedj. Eddig sokat elnéztem neked, de ezentul másképp bánok veled. Todrosz Izsák azt mondta, hogy hágjak a nyakadra. . .

Forró indulat szökött az ifju arczába, szeme szikrázott.

(Folytatása következik.)

* Lásd az »Egyenlőség 7-ik számát.

